

STAROVĚKÝ EGYPT

Poloha

Tím nejdůležitějším pro umístění a bohatství starověkého Egypta byla řeka – Nil. Vyne se Egyptem od Etiopských hor až k deltě u Středozemního moře a přináší zemi život.

Na Nilu dochází k pravidelným záplavám, což vytváří úzký pruh velmi úrodné země uprostřed pouště. Bez Nilu by egyptská civilizace nikdy neexistovala, natož vzkvétala. Ovšem nilské záplavy byly někdy tak velké, že ničily vesnice a lidé museli společně pracovat, aby je ovládli pomocí vodních kanálů a hrází. Řeka se navíc stala i obchodní tepnou Egypta.

Vznik státu

Potřeba ovládat řeku nutila Egyptány, aby spolupracovali a řídili své aktivity, což vedlo k vzniku státu. Tomu vládl **faraon**, jediný muž, který měl v rukou **absolutní moc**.

V době svého počátku, byl Egypt rozdělen na dvě samostatné říše – **Horní Egypt**, který se prostíral podél horního (jižního) toku řeky Nilu, a **Dolní Egypt**, který se nalézal převážně v oblasti nilské delty.

Kolem roku **3100 př. n. l. faraon Meni sjednotil Egypt** v jednu říši, a tak začala historie nejsilnějšího státu své doby.

Chronologie a události

K časovému zařazení událostí ve starověkém Egyptě se nabízí dvě metody – říše (a tzv. přechodná období mezi nimi) nebo panovnické dynastie (protože užití letopočtů je až do období Nové říše velmi nepřesné a liší se podle použitých pramenů):

Stará říše 3000 – 2160 př. n. l. 1.– 6. dynastie

- centrum moci je v **Mennoferu (Memfis)**
- **Stavby pyramid** – **stupňovitou** pyramidu pro **faraona Džosera** navrhl kolem roku 3000 př.n.l. architekt Imhotep
- později **klasické pyramidy** faraonů **Snofrua, Cheopse (Chufeva), Rachefa (Chefréna) a Menkaureho (Mykerina)** – v **Gíze**.

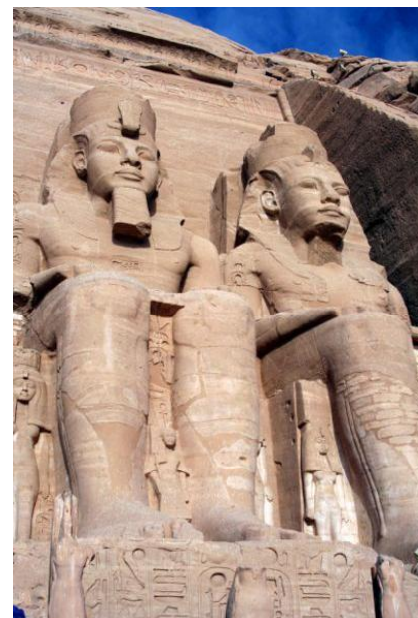

Střední říše 2050 – 1780 př. n. l. 11.– 12. dynastie

- centrem moci jsou **Théby**
- klasické období staroegyptské kultury a umění
- poté je Egypt dobyt kmeny **Hyksósů** (kočovníků z Asie)

Nová říše 1550 – 1070 př. n. l. 18.– 20. dynastie

- Egypt se stává nejmocnějším státem tehdy známého světa.
- Královna **Hatšepsovet** vládne coby muž. **Thutmose III.** je velkým válečníkem – za jeho vlády je území Egypta nejrozsáhlejší.
- Je založeno **Údolí králů**, kam jsou pohřbíváni do svých hrobek egyptští faraoni.
- Postaveny jsou chrámové komplexy **Luxor** a **Karnak**.
- **Amenhotep IV.** (18. dynastie) provede **náboženskou reformu** – změni egyptské polyteistické náboženství na monoteismus s jediným bohem **Atonem**. Rovněž si změni jméno na **Achnaton** a vybuduje nové hlavní město **Achetaton** (dnešní El Amarna). Jeho manželka **Nefertiti** je pokládána za nejkrásnější ženu své doby.
- Jeho nástupce **Tutanchamon** navrácí zemi zpět staré náboženství a Achnatona prohlašuje kacířem. Hlavní město říše se vrací do Théb.
- **Ramses II.** (19. dynastie) je velkým válečníkem a **poráží Chetity u Kadeše v roce 1285 př. n. l.** Poté v roce **1270 př. n. l.** podepisuje s králem **Chattušilišem III.** pravděpodobně první **mírovou smlouvu** v dějinách. Staví také monumentální chrámy a obrovské sochy (např. v Abu Simbelu – viz obrázek). Navíc je možné, že právě on byl faraonem, o němž se píše v Bibli – v části Exodus.

Pozdní říše 664 – 332 př. n. l. 26.– 31. dynastie

- V roce **525 př. n. l.** dobývají Egypt **Peršané** a země se dostává pod vliv perské kultury a náboženství.

Ptolemaiovský Egypt 323 – 30 př. n. l.

- Roku **332 př. n. l.** dobývá Egypt **Alexandr Veliký** a zakládá nové hlavní město **Alexandrii**.
- Po Alexandrově smrti se faraonem stává jeho přítel **Ptolemaios** a zakládá dynastii Ptolemaiovců.
- **Kleopatra VII.** má milostný poměr s Juliem Caesarem a Markem Antoniem, bojuje proti římským legiím a poté, co prohraje bitvu u Actia, se **Egypt v roce 30 př. n. l. stává římskou provincií.**

Vláda a společnost

Svrchovaným vládcem Egypta byl faraon, jemuž také náležela veškerá půda. Vládnout mu pomáhal jeho **vezír**. Až do konce 20. dynastie se jednalo o **autokratickou vládu**. Později se na vládě podíleli i nejvyšší kněží, takže se Egypt stal **teokracií**. Právě vyšší kněží byli nejvzdělanější společenskou vrstvou, a tak většina politické moci ležela v jejich rukou.

Dalšími váženými společenskými vrstvami byli úředníci a vojáci.

Nejnižší vrstvu tvořili **otroci**, většinou váleční zajatci.

Hospodářství

Každoroční záplavy přinášely kvalitní **úrodnou půdu**. Aby dokázali přesně určit čas dalších záplav, museli si Egypťané vytvořit **kalendář s 365 dny v roce**. A aby mohli záplav co nejlépe využít, vybudovali **zavlažovací systémy**. Egypťané pěstovali zejména pšenici a pětinu celkového výnosu museli odevzdat panovníkovi. Na místní úrovni byla práce řízena z chrámů – **chrámové hospodářství**.

Nejdůležitější egyptská řemesla byla **tkalcovství**, **výroba papyru** z rákosu a provazů, práce s **kovy** (měď, bronz), **foukání skla**, **projektování staveb**, stavitelství z **kamene**, **stavby lodí** (říční lodě pro Nil a mělčiny).

Kultura

Egypťané psali na **papyrus** nebo tesali písmo do **kamene**. Existovaly tři základní typy písma:

- **Hieroglyfy** byly nejstarší. Jednalo se o obrázky znázorňující nebo symbolizující určité významy, později znázorňovaly skupiny hlásek.
- **Hieratické písmo** bylo mladší a používali ho zejména kněží pro náboženské účely.
- Pozdější, **démotické** (neboli lidové) písmo bylo nejjednodušší a nejrozšířenější. Používalo se pro administrativní účely, daňové záznamy a každodenní život.

Egyptské písmo rozluštil francouzský archeolog **J. F. Champollion** v roce 1822, díky tzv. **Rosettské desce** nalezené vojáky Napoleona v roce 1799. Deska obsahovala soubor tří identických textů ve třech písmech – v řeckém, hieroglyfickém a hieratickém.

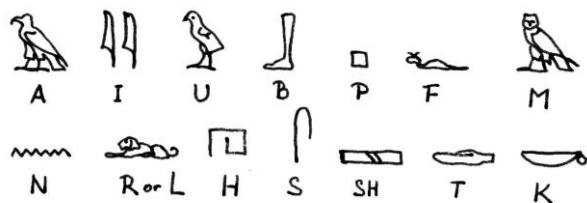
Nejznámější literární dílo je **Achnatonův hymnus na Slunce**, óda oslavující slunce jako dárce života.

Starí Egypťané výborně ovládali **matematiku** a uměli používat **geometrii** na pokročilé úrovni, obzvláště ve stavitelství. Měli rovněž detailní znalosti **lidské anatomie** (díky mumifikaci) a pokročilé znalosti **lékařství**.

ÚLOHA 1: Napiš své jméno egyptskými hieroglyfy!

Jména faraonů dnes můžeme číst na **kartuších** (destičky s písmem) na stěnách jejich hrodek.

Prostuduj si staroegyptskou abecedu, která obsahovala většinou jen souhlásky. Potom zkus napsat své jméno s použitím těchto hieroglyfických symbolů – a tvé jméno bude v kartuši!

Náboženství

Egyptské náboženství bylo **polyteistické**, což znamená, že věřili ve více bohů. Nejmocnějším bohem byl **Ra, bůh slunce**. Dalšími uznávanými bohy byli například **Usire**, bůh Nilu, **Hor**, bůh nebes, **Anup**, bůh mrtvých, nebo **Sutech**, bůh temnoty a ničení. Kromě nich Egypťané uctívali také mnoho místních božstev. Většina egyptských bohů měla zvířecí rysy.

Jediným **monoteistickým** obdobím byla vláda Achnatona (Amenhotepa IV.), který zavedl uctívání slunečního boha **Atona** a zakázal všechna ostatní božstva. Po své smrti byl prohlášen **kacířem** a situace se vrátila k předchozímu stavu.

Faraon byl přesvědčen o svém **božském původu** a lidé se k němu modlili.

Staří Egypťané byli velmi nábožensky založení a náboženské obřady byly nezbytnou součástí jejich života od kolébky do hrobu. Nesmírně jim záleželo na posmrtném životě. Tělo muselo být zakonzervováno – **mumifikováno**, aby duše mohla přežít a žít navěky. Mumie byla uložena do **sarkofágu** v **hrobce** s předměty každodenního života, aby měla duše „pohodlí.“ K výbavě mumie dále patřila ***Kniha mrtvých***, což byl soubor instrukcí ohledně soudu mrtvých i posmrtného života.

ÚLOHA 2: Mumifikace – *Pokud je uchováno tělo, přežije i duše.*

Aby duše mohla žít věčně, muselo být uchováno i tělo. Bez něj by duše věčně bezmocně bloudila světem.

Seřadte správně následující kroky mumifikačního procesu, od prvního po poslední. V některých případech budete rovněž muset zvolit z několika variant tu správnou. Pamatujte, že proces byl velmi praktický.

- Tělo ošetřete oleji a zakonzervujte pryskyřicí.
- Odstraňte vnitřní orgány – *plice, srdce, žaludek, játra, střeva*. Pozor, jeden z nich musí zůstat v těle! Který to bude?
Potom uložte ostatní čtyři do nádob zvaných **kanopy** (ty budou umístěny v hrobce spolu se sarkofágem).
- Tělesné dutiny naplňte plátnem napuštěným pryskyřicí.
- Mezi jednotlivé vrstvy plátna vložte různé amulety a obličej zakryjte posmrtnou maskou.
- Tělo omyjte ve vodách Nilu.
- Zabalte tělo do mnoha vrstev pruhů plátna.
- Nyní nalíčíte obličej a na hlavu nasadíte paruku.
- Vysušte tělo – Ale jak? *V horkém vzduchu / nad ohněm / tělo pokryjete solí.*
- Vyjměte mozek pomocí speciálního *háčku / kyseliny / jehly*.

Architektura

Nejtypičtějšími budovami starověkého Egypta byly chrámy, hrobky a pyramidy.

Chrámy byly zasvěceny určitým bohům. Často byly zdobeny obrovskými **sochami** – **kolosy**, například Ramsese II. v Abu Simbelu, a **obelisky**. Nejznámější **chrámové komplexy** byly v **Luxoru a Karnaku**.

Pyramidy se nestavěly ve všech obdobích starověkého Egypta. První hrobky měly podobu **mastab**. Ty se později na sebe vršily do tzv. **stupňovitých pyramid**. První – jednoduše nazvaná **Stupňovitá pyramida** – byla postavena faraonem **Džoserem** okolo roku 3000 př. n. l.. Další postavil faraon **Snofru**.

Proslulé klasické egyptské pyramidy postavili **panovníci čtvrté dynastie**. Pyramidy byly postaveny z milionů kamenných kvádrů, které byly dopravovány na lodích po řece Nilu a přetahovány většinou otroky. Tři pyramidy v **Gíze** postavili faraoni:

- **Cheops** (neboli **Chufev**) – největší pyramida v Gíze, původně 146,6 m vysoká
- **Rachef** (neboli **Chefrén**) – pyramidu hlídá **Sfinga** – viz obrázek
- **Menkauré** (neboli **Mykerinos**) – nejmenší pyramida v Gíze

Faraoni pozdějších dynastií a bohatí lidé se nechali pohřbívat ve **hrobkách**, které byly bohatě zdobené podle společenské úrovně a bohatství svého „obyvatele.“ Faraoni a členové královské rodiny byli většinou pohřbíváni v **Údolí králů** nebo **Údolí královen** poblíž Théb. Většina hrobek buď nebyla dosud objevena, nebo, daleko častěji, byly během následujících tisíciletí vyloupeny.

Zřejmě nejslavnější je **hrobka krále Tutanchamona**, Achnatonova syna, kterou objevil **Howard Carter** v roce 1922. A protože byla nedotčena, můžeme zkoumat její bohatství a rozmanitost artefaktů nalezených v hrobce.

ÚLOHA 3: Stavba pyramidy

Přečti si, jak Herodotos popisuje stavbu pyramidy:

Cheops usedl na trůn a propadl všelikým způsobům zlovolnosti. Dal uzavřít chrámy a nutil Egypťany pracovat v jeho službách. Někteří museli táhnout kamenné kvádry z lomů dolů podél Nilu...další převzali kvádry poté, co byly dopraveny po řece na lodích...Trvalo deset let, než byla postavena kamenná rampa pro dopravu kvádrů. Je postavena z leštěného kamene a pokryta vyrytými obrázky zvířat...Sama pyramida byla postavena ve stupních. Zbývající kameny byly vyzdviženy pomocí strojů sestavených z krátkých dřevěných kúlů.

Představ si, že jsi stavitel pyramidy. Napiš pět věcí nebo faktorů, které bys pokládal/a za důležité pro úspěšnou stavbu pyramidy.

OPAKOVÁNÍ:

ÚLOHA 4:

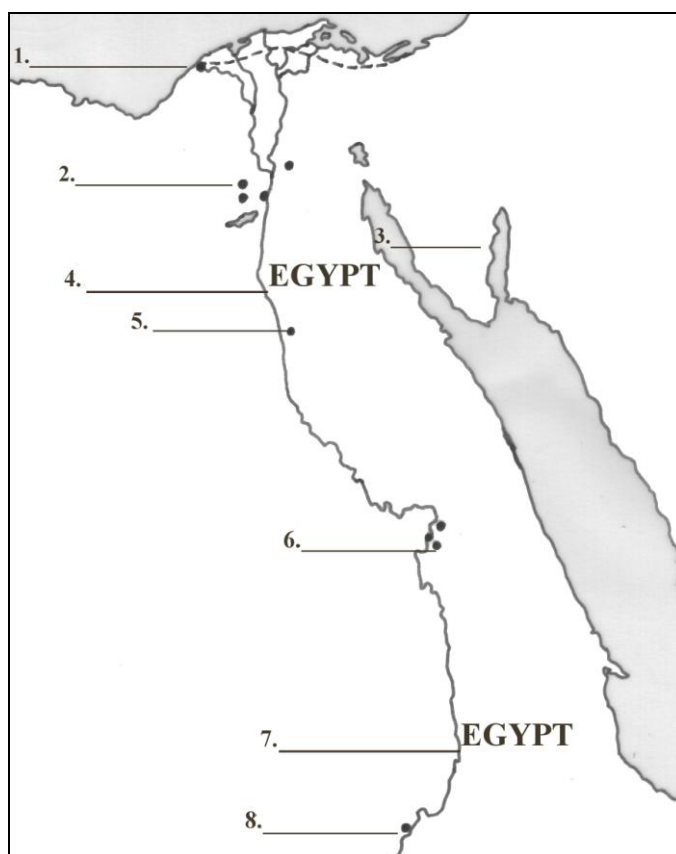
Chronologicky seřad' tyto události:

a. mírová smlouva s Chetity	f. Tutanchamonův pohřeb
b. monoteistická reforma	g. Champollion rozluští hieroglyfy
c. stavba Cheopsovy pyramidy	h. archeologické práce Howarda Cartera
d. sjednocení Egypta	i. Alexandr Veliký dobývá Egypt
e. smrt královny Kleopatry VII.	

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____ 6 ____ 7 ____ 8 ____ 9 ____

ÚLOHA 5:

Doplň popisky k mapě:

ÚLOHA 6:

S partnerem nebo ve skupině najděte důvody, proč

- jste rádi, že nemusíte žít ve starověkém Egyptě.
- byste rádi zkusili život ve starověkém Egyptě.